

אוכלים אף כשמתנה.

וקוצץ על ידי עבדו ושפחתו הכנענים, בין גדולים ובין קטנים.

ובמשנה לעיל שנינו, דוקא על ידי עבדים גדולים היכולים למחול אפשר לו להתנות, ולא בקטנים,

מאי לאו, לכאורה, על כרחך יש לפרש, כי אידי ואידי, בין המשנה ובין הברייתא, מדברות במעלה להן מזונות, וזכויות העבדים שייכות לאדוניהם, ובהא קא מיפלגי:

דמר, התנא של הברייתא שאמרה אף על זכות אכילה של עבד קטן יכול הבעלים להתנות, סבר משלו הוא אוכל, וכיון שהאכילה היא זכות של הפועל, יכול בעליו להתנות ולמחול על זכות זו, כיון שזכויות עבדו הקטן שייכים לו.

ומר, התנא במשנה, שאמרה אין הבעלים יכול להתנות על זכות אכילת עבד קטן, סבר משל שמים הוא אוכל, ואין אכילת הפועל זכות וקנין בפירות שיהיה לאדון על מה למחול ולהתנות.

ודוחה הגמרא: לא, דבולי עלמא משלו הוא אוכל, וכיון שאכילת הפועל היא זכותו, הרי בעל העבד יכול למחול ולהתנות על זכות זו.

ולא קשיא,

כאן, המשנה שאמרה אי אפשר להתנות על אכילת עבד קטן, מדברת בשאין מעלה להן מזונות, ואין הזכויות של העבד שייכות לאדונו כשאינו מפרנסו, ואין הוא יכול למחול עליהם.

וברייתא, המאפשרת לבעל העבד הקטן להתנות על זכות אכילתו של העבד, במעלה להן מזונות, וזכויותיו הן של אדונו. והרי הוא מתנה עליהם.

ומקשה הגמרא: במאי אוקימתא [במה העמדת] את הברייתא, במעלה להן מזונות.

אי הכי, בכנו ובתו קטנים נמי, נקוץ להו? כיון שזכויותיהם כשהוא מפרנסם הן שלו, יכול הוא למחול על זכות אכילתם. ומדוע אמרה הברייתא שאיננו קוצץ עבור בנו ובתו הקטנים.

ומתרצת הגמרא: זכות שהיא צערייהו דבנו ובתו הקטנים, לא זכי ליה רחמנא. ולכן לא זיכו לאב למחול על זכות אכילתם, כיון שצער הוא להם.

ומקשה הגמרא: במאי אוקימתא למתניתין [במה העמדת את המשנה] שאין אדם קוצץ עבור עבדו קטן, בשאין מעלה להן מזונות, שאז אין האדון זוכה בזכות האכילה של עבדו למחול על זה

הניחא למאן דאמר, אין הרב יכול לומר צג-א לעבד "עשה עמי, ואיני זנך", שפיר. כיון שאין מעלה לעבדו מזונות, אינו חייב לעבוד עבורו, ואף זכויותיו אינן שלו.

ולכן, המקדש ומתנה כן, אינו קובע לעצמו סוג קידושין אחרים, שאינם מחייבים בשאר וכסות,

חל, כיון שאין אדם יכול לעשות קידושין כרצונו, והתורה קבעה מהם צורת הקידושין.

הברייתא, סוברות משל שמים הוא אוכל, ולא מצוי קציץ האדון על זכותו של הפועל לאכול, לפי שאין זו זכות ממונית הנקנית לפועל בכדי שיזכה בה האדון וימחול עליה.

ומאי "קוצץ" דאמר רבי הושעיא שיכול לקצוץ על זכות אכילת עבדו הקטן?

אין הפירוש שהוא מוחל על זכות עבדו לאכול, אלא הוא קוצץ דמים עבור מזונות, שהוא יאכיל את עבדו קודם המלאכה, כדי שלא יאכל מן הפירות הרבה.

ומקשה הגמרא: דכוותיה, באותו אופן גבי בהמתו, מדוע אמרה הברייתא שאי אפשר לקצוץ.

והרי תבן נקוץ לה! יקצוץ בעד התבן שיאכילה קודם הדישה, וזה ודאי שמותר להאכילה קודם הדישה כדי שתהיה שבעה בשעת הדישה ולא תאכל בשעת דישה,

אלא, בהא קמיפלגי:

דמר, התנא בברייתא, המאפשר לאדון לקצוץ עבור אכילת עבדו קטן, סבר, משלו הוא אוכל, והאדון זוכה בזכות האכילה ויכול למחול ולהתנות עליה.

ומר, התנא במשנה, הסובר שאין האדון יכול להתנות על זכות אכילת עבדו הקטן, סבר, משל שמים הוא אוכל, ואין זה זכות שהאדון יזכה בה וימחול עליה⁽³⁴⁾.

אלא למאן דאמר, יכול הרב לומר לעבד "עשה עמי ואיני זנך" מאי איכא למימר, הרי גם אם אין מעלה לו מזונות, האדון משתעבד בו, וזכויות העבד שלו הן, ויכול הוא למחול על זכות אכילתו.

אלא, אירי ואירי, בין הברייתא ובין המשנה, מדברות בשאין מעלה להן מזונות.

ובהא פליגי:

דמר, הברייתא המאפשרת לאדון להתנות על זכות אכילה של עבדו הקטן סבר, יכול הרב להשתעבד בעבדו אף כשאינו מפרנסו, וזכות האכילה היא של אדונו, ויכול להתנות עליו.

ומר, המשנה שלא איפשרה לאדון למחול על זכות אכילת עבדו הקטן כשאינו מפרנסו סבר, אין יכול הרב להשתעבד בעבדו כשאינו מפרנסו. ואף זכות אכילתו אינה שלו, להתנות עליו.

ומקשה הגמרא: האיך נעמיד שהמשנה סוברת אין הרב יכול לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך.

וכי רבי יוחנן, דאמר, יכול הרב להשתעבד בעבדו אף כשאינו מפרנסו, שביק מתניתין ועביד כברייתא!? והרי במקום שהמשנה והברייתא חולקים, צריך הוא לפסוק כמתניתין!

אלא, דכולי עלמא, בין המשנה ובין

הוא לקבוע איזה סוג פועל הוא יהיה. 34. לסיכום: יכול פועל לקצוץ שבמקום הזכות שלו לאכול מן הפירות במלאכתו, הוא ימנע את עצמו מלאכול, ויקבל דמים בתמורה.

שהרי אין ביכולתו לקבוע סוג קידושין אחר. אלא, ששם אמרה הגמרא, שהתנאי מועיל לו רק מטעם מחילה, שיכולה האשה למחול על זכותה, אבל פועל, דיני זכויותיו הם דיני ממוץ, ויכול

מתניתין:

קוצץ אדם, פועל, שלא לאכול מן הפירות תמורת דמים, על ידי עצמו, כשהוא עצמו הפועל, על ידי בנו ובתו הגדולים, כשהם הפועלים, על ידי עבדו ושפחתו הגדולים, על ידי אשתו, מפני שיש בהן דעת ויכולים למחול שלא לאכול.

אבל אינו קוצץ על ידי בנו ובתו הקטנים, ולא על ידי עבדו ושפחתו הקטנים ולא על ידי בהמתו, מפני שאין בהן דעת, ואין מועילה מחילתם שלא לאכול.

השוכר את הפועלים לעשות כנטע רבעי שלו, הרי אלו לא יאכלו, כי אסור לאכול נטע רבעי חוץ לירושלים.

ואם לא הודיען שהם נטע רבעי, אלא כששכרם למלאכה הם סברו שיש להם זכות לאכול בפירות, פודה ומאכילן, לפי שנתחייב להם להאכילם.

נתפרסו נתפרדו עגוליו של התאנים המיובשות כבר, ושכר פועלים לחזור ולדורסם יחד,

או נתפתחו חביותיו של יין לאחר שכבר סתמם,

הרי אלו לא יאכלו, לפי שכבר נגמרה מלאכתם של הפירות, ואין פועל אוכל אלא בפירות שלא נגמרה מלאכתם.

ואם לא הודיען, וכשנשכרו סבורים היו שעדיין לא נגמרה מלאכת הפירות, ויש להם זכות לאכול, הרי הוא מעשר, ומאכילן. חייב הוא לדאוג להאכילן, מפני שנשכרו לו על דעת זה.

שומרי פירות אוכלין רק מהלכות מדינה. שכן המנהג, והשומר נשכר למלאכת השמירה על דעת שיזכה בכל מה שנהגו לתת לפועל. אבל לא מן התורה. ובגמרא

היות שאינו מפרנסם, אינו זוכה בזכויותיהם. ורק מחמת ששמעו ומחלו מועילה התנאתו.

אב אינו קוצץ עבור בנו ובתו הקטנים, בין כשאינו מפרנסם ובין כשמפרנסם, שאין להם דעת למחול על זכות האכילה. ואף למאן דאמר משלו הוא אוכל, והאכילה, שהיא זכות, כשהוא מפרנסם הרי הוא זוכה בה, והיה לאב בעצמו למחול כיון שהוא זוכה בזכויות אכילתם, אף על פי כן אין לו זכות למחול, היות וזה צער עבורם שיצטרכו להמנע מלאכול, ואין לאב זכות בממונות בניו הקטנים במקום שהדבר מצערם.

אדון עבור עבדיו הקטנים: למאן דאמר משלו הוא אוכל והאכילה היא זכות ממון, זכה האדון בזכות זו ויכול בעצמו למחול עליה תמורת דמים.

אב קוצץ דמים עבור זכות אכילת בניו הגדולים במלאכתם,

כשמפרנסם: בגלל שזכות אכילתם שלו, ויכול למחול עליה תמורת כסף,

וכשאינו מפרנסם, שאין זכות אכילתם שלו, כיון ששמעו שהתנה עבורם ושתקו, מחלו הם על זכות האכילה תמורת הדמים.

ולמאן דאמר משל שמים הוא אוכל, ואין האכילה זכות ממון, הרי בין כשמפרנסם ובין כשאין מפרנסם, יכולת האב למחול היא רק מחמת שהם שמעו, ומחלו.

וכן אדון קוצץ עבור אכילת עבדיו הגדולים מהטעמים הללו. אלא שבאופן שאינו מפרנסם נחלקו, האם זכות האכילה שלו והוא מוחל בעצמו על אכילתם. או שאין הזכות שלו, כי

מפרש מדוע.

אבל שומרי גנות ופרדסים, שהפירות עדיין לא בשלב שגומריין את מלאכתן, אינן אוכלים לא מן התורה ולא מהלכות מדינה:

גמרא:

שנינו במשנה: **שומרי פירות** אינם אוכלים מן התורה אלא ממנהג.

קא סבר שמואל, משמר — לאו כעושה מעשה בפירות דמי. ואין לו זכות לאכול כפועל.

אמר רב: לא שנו אלא שומרי גנות ופרדסין, שהפירות מחוברים עדיין, ולא הגיעה שעתן לגמור מלאכתן, ופועל אינו אוכל אלא בשעת גמר מלאכה.

ועל המשמר ואינו עושה מעשה חידשה המשנה שיש מנהג להרשותו לאכול. אבל פועל בפירות שלא הגיעו לשעת גמר מלאכה, שאין בהם זכות אכילה, אף אם יעבוד בהם ממש לא נתחדש מנהג להרשותו לאכול.

אבל שומרי גיתות וערימות, שהפירות תלושים, ועתה היא השעה שגומריין את מלאכתן, **אוכלין מן התורה**.

ומבאר הגמרא את דברי רב:

מתיב רב אחא בר רב הונא: המשמר את הפרה אדומה שלא תיטמא, נטמא גופו ומטמא בגדים שעליו, כדין כל העוסקים בשריפת הפרה

קסבר רב, משמר — כעושה מעשה בפירות דמי. ולכן הוא אוכל מדין תורה, ואילו משנתנו האומרת ששומר אינו אוכל מן התורה, על כרחך שהיא מדברת בשומר פירות במחובר, שלא הגיעו לגמר מלאכתן. וזהו הטעם שאינו אוכל מן התורה, וחידשה המשנה שאוכל מן המנהג.

ואי אמרת, משמר לאו כעושה מעשה דמי דבבר שהוא משמרו, **אמאי מטמא בגדים?** הרי אינו עוסק בפרה! ?

ושמואל אמר: לא שנו במשנתנו ששומרי פירות אוכלין מחמת המנהג, אלא שומרי גיתות וערימות, שהפירות הם בשלב של גמר מלאכה.

אלא, שמע מינה, שמשמר נחשב עוסק דבבר שהוא משמרו. וקשה לשמואל, הסובר שמשמר אינו אוכל מן התורה אפילו בתלוש, דלאו כעושה מעשה הוא.

עליה.

ולמאן דאמר משל שמים הוא אוכל: היות והאכילה איננה זכות ממון, לא זכה בה האדון, ואינו יכול למחול. והם עצמם קטנים הם. ואף ששמעו שהתנה, ושתקו, אין מחילתם מועילה, שאין בהם דעת למחול.

וכשאינו מפרנסם: הדבר שנוי במחלוקת, האם עבד שאדונו אינו מפרנסו זכויותיו של אדונו. למאן דאמר שהם זכויותיו של האדון, יכול האדון למחול גם על זכות האכילה שלו. ולמאן דאמר שאין זכויותיו של אדונו, גם זכות האכילה אינו שלו, ולא יכול האדון למחול

דתנן, ואלו פועלים אוכלין מן התורה: העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה, ובתלוש כו'

מכלל זה שהוצרכה המשנה להדגיש "אוכלין מן התורה", אתה למד, דאיכא דלא קא אכיל מן התורה אלא מהלכות מדינה [מחמת המנהג].

אימא סיפא: ואלו שאינן אוכלין.

מאי אינן אוכלין? מה חידוש נתחדש בזה? הרי פשיטא הוא שכל מי שאינו בכלל האוכלין האמור ברישא, אינו אוכל!

אילימא, אם תרצה לתרץ ולומר, שיש כאלו שאין אוכלין מן התורה אלא מהלכות מדינה, והשמיענו שיש אוכלין מן המנהג, הרי היינו רישא, כי מהדגשת המשנה "אוכלין מן התורה", למדנו כבר שיש אוכלין מן המנהג.

אלא לאו, כונת המשנה היא לחדש ולומר, שיש פועלים שאין אוכלין לא מן התורה ולא מהלכות מדינה. ומאי ניהו, ואלו הם: עושה במחובר לקרקע, כגון המנכש בשדה בשעה שאין גמר מלאכה, אפילו שהם עושים מעשה. וכל שכן שומרי גנות ופרדסות, שאינם עושים מעשה, שאינם אוכלים.

וזה כשמואל, הסובר שבמחובר אין זכות אכילה לפועל, אפילו לא מן המנהג.

מתניתין:

ארבעה שומרים הם:

אמר רבה בר עולא: באמת מעיקר הדין אין המשמר נחשב לעוסק בשריפת הפרה, והיה לו להיות טהור, אלא, גזירה היא שיטמא, שמא יזיז בה אבר, ולא יבחין, ויהיה טמא מחמת מגע בפרה, ולכן גזרו לטמאות כל שומר פרה אדומה.

מתיב רב כהנא: המשמר ארבע וחמש מקשאות [ערוגות זרועות קישואים] של חמשה בני אדם, הרי זה לא ימלא כריסו מאחד מהן, אלא מכל אחד ואחד אוכל לפי השבון.

ואי אמרת, משמר לאו כעושה מעשה דמי, ועליו נתחדש במשנה לדונו כעושה מעשה ולהרשותו לאכול מצד המנהג, אמאי אוכל השומר במקשאות? והרי אף אם תדונו כעושה מעשה, הפירות עדיין לא הגיעו לשלב שגמרין מלאכתן, ואין פועל אוכל בהן אפילו ממנהג, וקשה לשמואל!

אמר רב שימי בר אשי: בעקורין שנו, וכבר הגיעו לשלב שגמרין מלאכתן. וכיון שמשמר אינו עושה מעשה, לא היה לו לאכול. אך מכל מקום, מחמת המנהג, הוא אוכל.

ומקשה הגמרא: וכי ניתן להעמיד את המשנה בעקורין? והלא נגמרה מלאכתן למעשר! ואחר גמר מלאכה אין פועל אוכל.

ומתרצת הגמרא: מדובר שלא ניטל פיקם, פרח שבראש שלהם. וכל עוד לא ניטל הפרח, לא נגמרה מלאכתן.

אמר רב אשי: כוותיה דשמואל, הסובר שהמשמר במחובר אינו אוכל אפילו מן המנהג, מסתברא, היות שכן היא משמעות המשנה:

שומר הנם והשואל, נושא שכר והשובר.
שומר הנם נשבע על הכל שלא פשע, ופטור
מלשלם.

והשואל משלם את הכל, אף את האונסים.

ונושא שכר והשובר, נשבעים על השבורה
ועל השבויה ועל המתה, שכל אלו אונסים
הם, ופטורים מאונסים. ומשלמין את
האבידה ואת הגניבה.

גמרא:

מאן תנא ששנה את משנת ארבעה שומרים?

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: רבי
מאיר היא.

אמר ליה רבא לרב נחמן: מי איכא תנא
דלית ליה ארבעה שומרין, עד שאתה מעמיד
את משנתנו כרבי מאיר דוקא! ?

אמר ליה: הכי קאמינא לך: מאן תנא, מיהו
התנא ששנה את משנתנו, הסובר שובר
כנושא שכר, וחייב אף בגניבה ואבידה, רבי
מאיר היא.

ומקשה הגמרא: והא רבי מאיר, איפכא
שמעינן ליה?

דתניא, שובר כיצד משלם? רבי מאיר
אומר: כשומר הנם ואינו חייב אלא אם פשע
בשמירה. רבי יהודה אומר: כשומר שכר
וחייב אף בגניבה ואבידה.

ומתוצת הגמרא: רבה בר אבוח איפכא
קתני, גירסתו בברייתא היתה הפוכה: רבי

מאיר סובר שובר כשומר שכר וחייב אף
בגניבה ואבידה. ורבי יהודה סובר כשומר
חינם, וחייב רק אם פשע. וכן גרס רב נחמן.

אך מקשה הגמרא: אי הכי, שהשובר דינו או
כשומר חינם או כשומר שכר, תיקשי, וכי
ארבעה שומרים הם?

והלא שלשה נינהו! שהשובר אינו שומר
נוסף אלא הוא כשומר חינם או כשומר
שכר!

אמר רב נחמן בר יצחק: ד' שומרין
החייבים לשמור הם, ודיניהם, כשלא שמרו,
ומתה הבהמה או שנגנבה, הם שלשה.

החוא רעיא, מעשה ברועה, שהי שומר
בהמות של אחרים בשכר, דהוא קא רעי
חיותא אגודא [על שפתו] דנהר פפא [שם
נהר].

שריג, הוחלקה חדא מינייהו, ונפלת למיא,
ומתה.

אתא לקמיה דרבה, ופטריה כדין אונס.

אמר רבה: הנימוק שלי לפטורו, כי מאי הוי
לי למעבד? מה הוא היה יכול לעשות כדי
למנוע את ההחלקה הזאת, ולכן אנוס הוא,
כי הא נטר כדנטרי אינשי! הרי הוא שמר צג-ב
כדרך השומרים, ולא היה לו להעלות על
דעתו שמא תחליק, כיון שכך היא רגילות
האנשים, שלא לחשוש לזה!

אמר ליה אבוי לרבה: אלא מעתה, אם
שומר שמר כדרך שבעלי הבהמות רגילים
לשמור, והוזקה הבהמה, שלדברך הוא
פטור, מה יהיה הדין, אם על למתא בעידנא
דעיילי אינשי [נכנס השומר לעיר בשעה